

UNIUNEA EUROPEANĂ

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

MINISTERUL
EDUCAȚIEI ȘI
CERCETĂRII
ȘTIINȚIFICE

OIPOSDRU

ACADEMIA ROMÂNĂ

Investește în oameni !

FONDUL SOCIAL EUROPEAN

Programul Operațional Sectorial pentru Dezvoltarea Resurselor Umane 2007 – 2013

Axa prioritară nr.1 „Educația și formarea profesională în sprijinul creșterii economice și dezvoltării societății bazate pe cunoaștere”

Domeniul major de intervenție 1.5 “Programe doctorale și post-doctorale în sprijinul cercetării”

Titlul proiectului: **“Cultura română și modele culturale europene: cercetare, sincronizare, durabilitate”**

Beneficiar: **Academia Română**

Numărul de identificare al contractului: POSDRU/159/1.5/S/136077

Raport științific de cercetare doctorală

Tutore îndrumător:

Prof. univ. dr. Viorel PANAITE

Doctorand:

Simona DELEANU

București, 2015

UNIUNEA EUROPEANĂ

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

OIPOSDRU

ACADEMIA ROMÂNĂ

Discursul postcomunist despre rezistența prin cultură. Intelectualii români în raport cu intelectualii europeni

Tutore îndrumător:

Prof. univ. dr. Viorel PANAITE

Doctorand:

Simona DELEANU

Această lucrare a fost realizată în cadrul proiectului “Cultura română și modele culturale europene: cercetare, sincronizare, durabilitate”, cofinanțat de Uniunea Europeană și Guvernul României din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013, contractul de finanțare nr. POSDRU/159/1.5/S/136077.

București, 2015

CUPRINS

INTRODUCERE	2
CAPITOLUL 1. Revizionism, disidență și revoluții: Polonia, Cehoslovacia, Ungaria și România	7
1.1. Revizionismul și anti-stalinismul: critica regimului în Polonia, Ungaria și Cehoslovacia	7
1. 2. Lipsa segmentului revizionist și implicațiile sale: cazul românesc	13
1. 3. Disidența post-Helsinki și relația intelectualilor cu puterea: Polonia, Ungaria, Cehoslovacia și România	16
1. 4. Disidența: definiții, raportări	17
1. 5. Disidența poloneză, cehoslovacă și maghiară	21
1. 6. Disidența românească: individualizată, personificată și marginalizată	30
1. 7. Revoluțiile din 1989 și căderea regimurilor totalitare în Polonia, Cehoslovacia, Ungaria și România	47
CAPITOLUL 2. Postcomunismul și raportarea societăților la trecut	54
2. 1. Raportarea la trecut: decomunizare și lustrare	54
2. 2. Raportarea la trecut a intelectualilor: rezistența prin cultură și disidența	63
CONCLUZII	67
BIBLIOGRAFIE	69

REZUMAT

Acest proiect de cercetare prezintă evoluția discursului critic a regimurilor în România, Polonia, Ungaria și Cehoslovacia. Acesta este analizat printr-o perspectivă comparativă comunism – postcomunism, pornind de la revizionismul anilor 1956-1968, disidența post-Helsinki, deci de după 1975, arătând diferențele dintre cazul românesc și celelalte trei state.

Astfel, disidența poloneză, cehoslovacă și maghiară, construită după semnarea Actului final al Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa, au dat naștere diverselor grupări și organizații, care s-au transformat, până la finele anului 1989, într-o opoziție coerentă, o alternativă politică și o societate civilă în formare. Disidența din interiorul societății românești a fost una care s-a menținut, dintr-o serie de cauze, într-o formă lipsită de coordonare și coagulare, personalizată și individualizată. Revoluția începută la mijlocul lui decembrie 1989 nu a fost influențată de disidență, care nu a putut să devină un factor determinat nici în tranziția postrevoluționară.

Pentru o mai bună încadrare a analizei, nu am conceput o traiectorie pornind doar de la revoluțiile și evenimentele anului 1989. În scopul a arăta diferențele dintre cele patru state, a fost necesar să conturăm evoluția acestora în perioada poststalinistă. Pentru a aborda perspectiva postcomunistă prin prisma dezbaterii despre rezistența prin cultură, s-a impus o analiză comparativă a disidenței post-Helsinki din România și a fenomenului încadrat și catalogat în postcomunism ca rezistență prin cultură.

Postcomunismul celor patru state a fost caracterizat de tranșarea relației cu trecutul recent, în primul rând cu cel comunist, dar și cu cel anterior extremist sau fascist. Controversatele acte privind decomunizarea și lustrarea au constituit subiectul dezbaterilor intelectuale, împărțind societatea și disidenții între cei care susțineau procedurile moderate, în deplin acord cu tranziția pașnică și cu felul în care s-a negociat la masa rotundă și cei care au susținut forma radicală a acestora. Disidenții români, adunați în Grupul pentru Dialog Social și, mai apoi, în alte structuri politice sau civile, au reprezentat acel segment care a pledat pentru decomunizare și, implicit, lustrare, dar într-o formă dacă nu radicală, cel puțin corectă. Cu toate acestea, pe parcursul celor 25 de ani de postcomunism, evoluția socială spre o împăcare cu trecutul, inclusiv prin tranșarea aspectelor privind decomunizarea și lustrarea, nu au fost posibile.

Cercetarea s-a bazat pe această privire paralelă și comparativă între România și alte trei state de după Cortina de fier: Polonia, Ungaria și Cehoslovacia, dar intenția a

fost, încă de la început, ca accentul să cadă asupra spațiului românesc, atât în timpul regimului totalitarist, cât și în postcomunism. În consecință, o mare parte din sursele documentare este constituită din documentele redactate de către reprezentanți ai disidenței și rezistenței, atât înainte de căderea comunismului, cât și în perioada de după. Mai exact, vorbim despre documente și alte scrieri care au stat la baza acțiunilor lor până în momentul prăbușirii regimurilor și, ulterior, scrieri de memorialistică, publicistică sau diverse jurnale și eseuri introspective privind disidența și rezistența prin cultură ca forme de opoziție față de regim. Pentru a completa analiza cu privire la perioada postcomunistă și la discursul românesc despre disidență și rezistență, au fost realizate interviuri cu o parte dintre persoanele vizate, în măsura în care situația a permis.

În concluzie, putem afirma că, rezistența prin cultură a reprezentat un fenomen care s-a opus aplicării normelor și directivelor de partid, care promovau valori estetice subordonate cultului personalității. Astfel, dezbateră despre rezistența prin cultură a fost o caracteristică a postcomunismului românesc, dată de situația extrem de diferită dintre societatea românească și cea poloneză, cehoslovacă și maghiară. În aceste societăți dezbateră s-a concentrat asupra disidenței, a rezistenței religioase, a grupurilor de opoziție. În cazul românesc trecerea de la rezistența armată din munți până la căderea comunismului a fost făcută printr-o disidentă individualizată, solitară și rezistența intelectualilor, o rezistentă prin cultură, care a menținut criteriile etice și morale ale acestora.